

СЕМАНТЫЧНАЯ ГРУПОЎКА ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ МОВЫ ТВОРАЎ ЯКУБА КОЛАСА СА ЗНАЧЭННЕМ 'ПАМЯЦЬ/ЗАБЫЦЦЁ'

Ю. Ю. Пінчук

Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны, Беларусь

Навуковы кіраўнік З. У. Шведава, канд. філал. навук, дацэнт

Як вядома, памяць недаступная прамому назіранню і ўспрымання, і ў гэтых адносінах яна падобна розным тыпам унутранага стану чалавека. Таму асабліва цікавым з'яўляецца ўстанавіць, як вербалізуецца памяць і супрацьлеглае ёй паняцце забыццё сродкамі фразеалогіі, для якой, як вядома, важна не столькі назваць, абазначыць пэўную з'яву, прадмет рэчаіснасці, колькі яшчэ даць ацэнку, ахарактарызаваць абазначанае, выявіўшы такім чынам іх усведамленне, асэнсаванне і каштоўнасцю вартасць для соцыуму.

Даследванне фразеалагізмаў са значэннем 'памяць/забыццё' мовы твораў Якуба Коласа дазволіла выдзеліць 2 фразеасемантычныя групы: 1) фразеалагізмы са значэннем 'памяць'; 2) фразеалагізмы са значэннем 'забыццё'.

Фразеалагізмы кожнай фразеасемантычнай групы можна размежаваць у залежнасці ад ступенні забыцця або запамінання. У кожнай з семантычных груп намі былі вылучаны падгрупы. Так, у межах фразеасемантычнай групы са значэннем 'памяць' (42 адзінкі) выдзелены наступныя падгрупы:

1) 'надоўга запомніць': западаць у душу 'заставацца моцна ў памяці' [1, с. 181], пятаму загадаць 'надоўга запомніць вынікі дрэннага ўчынку і зарачыся ніколі больш не рабіць' [1, с. 196], так і запішы 'добра запомні, май на ўвазе' [1, с. 199], запісаць на лабацінах 'моцна, назаўсёды запомніць' [10, с. 286], запісаць на лбе 'цвёрда запомніць што-н.' [1, с. 295], зарубіць сабе на носе 'цвёрда запомніць' [1, с. 371], замацаваць у памяці 'запомніць надоўга, назаўсёды' [1, с. 388], не спускаць з памяці 'пастаянна помніць аб кім-, чым-н.' [1, с. 389], запасці ў памяць 'моцна запомніцца каму-н.' [1, с. 390];

2) 'запамінацца': месціцца ў галаве 'засвойвацца, запамінацца' [1, с. 114], трымаць у галаве 'запамінацца, утрымлівацца ў памяці' [1, с. 114], браць на заметку 'звяртаць на што-н. увагу, запамінаць, запісаць для памяці' [1, с. 198], запасці ў мыслі 'запомніцца каму-н., утрымацца ў чыёй-н. памяці' [1, с. 347], асесці ў памяці 'запамятаць каго-, што-н.' [1, с. 388], застацца ў памяці 'запамятацца' [1, с. 388], браць на розум 'запамінаць, засвойваць' [1, с. 447], захаваць у сэрцы 'шануючы, утрымаць у памяці, запомніць каго-н.' [1, с. 552];

3) 'пастаянна помніць': не выходзіць з галавы 'пастаянна прысутнічае ў думках, не забываецца' [1, с. 124], не зарастуць дарогі 'не забудзецца хто-н., застанецца ў памяці чыёй-н.' [1, с. 152], не выходзіць з мыслей 'пастаянна прысутнічае ва ўсведамленні, не забываецца' [1, с. 346], не спускаць з-пад увагі 'не забываць пра каго-, што-н.' [1, с. 574], за памяць 'пры жыцці кагосьці, калі ён сам быў сведкам якіх-н. падзей і добра іх памятае' [1, с. 390], на памяць 'для таго, каб помніць, не забыць каго-, што-н.' [1, с. 390], мець на ўвазе 'ўлічваць што-н., помніць пра што-н.' [1, с. 575], у памяці жыць 'памятаць пра каго-, што-н.' [1, с. 390], трымаць у памяці 'памятаць' [1, с. 390];

4) 'напамінаць': абшарыць кішэні свае памяці 'ўспомніць што-н., падумаць аб чым-н.' [1, с. 253], па старой памяці 'пад уплывам успамінаў аб ранейшым, аб

мінулым' [1, с. 389], перабіраць у памяці 'ўспамінаючы, абдумваць, уяўляць паслядоўна адно за адным' [1, с. 389], усплываць у памяці 'ўспамінацца' [1, с. 390], прыходзіць на памяць 'ўспамінацца' [1, с. 390], лезці ў памяць 'міжвольна ўспамінацца' [1, с. 391], паставіць свечку святому 'ўспамінаючы, добра, з удзячнасцю адзвацца, гаварыць, думаць і г.д. аб кім-, чым-н.' [1, с. 488], хай са святымі спачывае 'ўспамінаючы аб нябожчыку, добра аб ім адзвацца' [1, с. 491], свідраваць мозг 'надакучліва напамінаць аб чым-н. каму-н.' [1, с. 339];

5) 'абцяжарваць памяць': намуляць мазгі 'абцяжарыць чыю-н. памяць, разуменне чым-н. непадыходзячым' [1, с. 316];

б) 'аднаўляцца ў памяці': праходзіць перад вачыма 'аднаўляцца ў памяці чыёй-н., прыпамінаць' [1, с. 72], дзяржаць у галаве 'пастаянна помніць, думаць пра што-н.' [1, с. 114], на памяці 'пры жыцці каго-н., калі ён сам быў сведкам чаго-н. і памятае, што тады адбывалася' [1, с. 389], па памяці 'не звяртаючыся да тэксту, да крыніцы, памятаючы што-н.' [1, с. 389].

У межах фразеасемантычнай групы са значэннем 'забыццё' (18 адзінак) выдзяляюцца наступныя падгрупы:

1) 'ступень зыбыцця':

а) надыход забыцця: з думак сысці 'забыцца' [1, с. 170], асядаць на дно душы 'забывацца' [1, с. 182], лета глынула 'забылася, не ўтрымалася ў памяці' [1, с. 298], сплываць з памяці 'забываць пра што-н.' [1, с. 389], адысці ў прошласць 'мінуць, забыцца, перастаць існаваць' [1, с. 424], зысці з ролі 'забыцца, не ўспамінацца' [1, с. 449], травой зарасці 'адысці ў нябыт, забыцца' [1, с. 565], упусціць з-пад увагі 'забыцца пра што-н.' [1, с. 574], выкінуць з памяці 'забыць каго-, што-н.' [1, с. 388];

б) доўгатэрміновае забыццё: вылятаць з галавы 'зусім забывацца' [1, с. 124], сцерці з памяці 'забыць назаўсёды' [1, с. 389], выпусціць з памяці 'забыць, не ўспомніць' [1, с. 388];

2) забыццё ў выніку спынення разумовых працэсаў: выкінуць з галавы 'перастаць думаць, забыцца пра што-н.' [1, с. 123], выкінуць з дум 'перастаць думаць, забыцца пра каго-н.' [1, с. 170], выкінуць з душы 'забыць, перастаць думаць аб кім-, чым-н.' [1, с. 182], як тапор пад лавай 'забыты ўсімі' [1, с. 286], закінуць на палічку 'аставіць у баку, не прымаць пад увагу што-н., перастаць думаць пра што-н., забыць штосьці' [1, с. 384];

3) забарона памяці: ні гу-гу 'маўчаць, не выказвацца, не ўспамінаць пра якое-н. пытанне' [1, с. 360].

Такім чынам, пры даследаванні семантычнай групы фразеалагізмаў са значэннем 'памяць/забыццё' мовы твораў Якуба Коласа намі былі вылучаны 2 фразеасемантычныя групы, пры гэтым кожная з груп мае свае падгрупы. Так, у межах фразеасемантычнай групы са значэннем 'памяць' намі былі выдзелены наступныя падгрупы: 1) 'надоўга запомніць' (9 адзінак); 2) 'запамінацца' (8 адзінак); 3) 'пастаянна помніць' (9 адзінак); 4) 'напамінаць' (9 адзінак); 5) 'абцяжарваць памяць' (1 адзінка); 6) 'аднаўляцца ў памяці' (4 адзінкі). У межах фразеасемантычнай групы са значэннем 'забыццё' былі выдзелены наступныя падгрупы: 1) ступень забыцця: а) надыход забыцця (9 адзінак); б) доўгатэрміновае забыццё (3 адзінкі); 2) забыццё ў выніку спынення разумовых працэсаў (5 адзінак); 3) забарона памяці (1 адзінка).

Літаратура

1. Фразеалагічны слоўнік мовы твораў Я. Коласа / пад рэд. А. С. Аксамітава. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993.